

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «**Вікова та педагогічна психологія**»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого(бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (від 15.08.2023 р. №8)

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Греса Н.В.

Рецензенти:

1. Провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Мацегора Я. В.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6 Загальна кількість годин – 180 Кількість тем – 12	05 Соціальні та поведінкові науки 053 Психологія перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Навчальний курс 2 Семестр 3,4 Види контролю: залік – 3 семестр, екзамен – 4 семестр
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 48; Семінарські заняття – 42; Практичні заняття – 0; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 90; Індивідуальні завдання: Курсова робота – 0 Реферати – (3,4 семестр)		Лекції – 10; Семінарські заняття – 12; Практичні заняття – 0; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 162; Індивідуальні завдання: Курсова робота – 0 Реферати – (3,4 семестр)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета формування систематизованих психолого- педагогічних уявлень, теоретичних знань про психологічні закономірності психічного розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, закономірності та особливості навчання та виховання, психологічні вимоги до особистості педагога, а також практичних умінь, які дозволять їм адекватно і ефективно використовувати одержані знання при реалізації їх практичної діяльності у роботі з людьми різних вікових категорій, зокрема сформує загальні орієнтири у педагогічній роботі з дітьми.

Основні завдання курсу «Вікова та педагогічна психологія»: ознайомлення студентів з основами поняттями, принципами, концепціями вікової та педагогічної психології; висвітлення специфіки психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості та основні психологічні закономірності процесу навчання та виховання; вироблення у студентів ряд умінь та

навичок застосування набутих знань у практичних сферах своєї діяльності, активізувати особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця.

Міждисциплінарні зв'язки: Анатомія, фізіологія, загальна психологія, диференційна психологія, соціальна психологія, психологія девіантної поведінки, психодіагностика, клінічна психологія, психологія сім'ї та інші.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: основні категорії та історичні передумови виникнення і розвитку вікової та педагогічної психології як науки; основні закономірності формування та розвитку психіки людини; етапи вікового розвитку особистості, їх характеристику і особливості; формування особистості підростаючої дитини в процесі навчання і виховання; закономірності виникнення та розв'язання вікових криз протягом онтогенезу від народження до смерті; сучасні погляди на природу та закономірності функціонування вікових змін психіки; напрямки цілеспрямованого розвитку можливостей людини та реалізації її особистісного потенціалу на кожному етапі розвитку; психологічний погляд на навчання та виховання; структуру педагогічної діяльності; роль особистості вчителя як організатора навчально-виховного процесу; специфіку діагностичної та корекційної роботи з особами різного віку; психологічні засади педагогічної та учбової діяльності; психологічні особливості учнів та педагогів; психологічні характеристики учбово-педагогічної взаємодії та спілкування; психологічні характеристики професійної освіти; потенційні можливості і тенденції розвитку творчих здібностей особистості, а також потреб у самовихованні і самоосвіті. сутність явища обдарованості та шляхи її всебічного розкриття у школярів в сучасних умовах; основи профорієнтаційної роботи в старшій школі.

вміти: володіти навичками діагностики вікових змін у особистості; встановлювати причини і наслідки внутрішніх та зовнішніх конфліктів особистості, які зумовлені віковими змінами; використовувати основні методи, які застосовуються у роботі з школярами на сучасному етапі розвитку науки і суспільства; діагностувати готовність дитини до школи; діагностувати рівень особистісного розвитку школяра; розробляти стратегії ефективного навчання для школяра з точки зору індивідуального підходу; моделювати ситуації, прогнозувати їх розвиток та наслідки; забезпечувати профорієнтаційне самовизначення школяра; діагностувати та коректувати розлади у спілкуванні школяра з дорослими і однолітками; формувати рекомендації для педагога, що працює з дітьми різних вікових категорій з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу; використовувати результати психологічного аналізу соціальних ситуацій; своєчасно, усвідомлено знаходити оптимальне вирішення індивідуальних та суспільних проблем.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	I. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК-4	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.
	ЗК-8	Навички міжособистісної взаємодії.
	ЗК-11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК-1	Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
	СК-2	Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
	СК-3	Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
	СК-4	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
	СК-9	Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність відповідно до запиту.
	СК-10	Здатність дотримуватися норм професійної етики.
	СК-11	Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
	СК-12	Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Предмет, основні завдання та методи вікової психології. Передумови і історія становлення вікової психології як наукової дисципліни. Формування уявлення і поняття про “дитинство” як якісно особливому періоді розвитку людини в онтогенезі. Визначення об’єкту та предмета вікової психології. Структура сучасної вікової психології. Основні теоретичні і практичні проблеми сучасної вікової психології. Класифікація науково–психологічних методів за Б.Г.Ананьєвим і їх використання у віковій психології. Методи “поперечних” і “продольних зрізів”. Експеримент і його види. Формуючий експеримент, його структура. Спостереження, його види і модифікації. Бесіда і її види. Анкета. Метод вивчення продуктів діяльності. Психодіагностичні методи визначення рівня психічного розвитку дитини. Тести і їх використання у віковій психології та інше.

Тема № 2. Особливості психічного розвитку особистості. Основні закономірності психічного розвитку дитини: нерівномірність, інтеграція психіки, пластичність і можливість компенсації. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку. Генотип та вроджені якості організму. Дозрівання як передумова психічного розвитку. Активність особистості як фактор психічного розвитку. Проблема рушійних сил психічного розвитку. Поняття рівня актуального розвитку і зони найближчого розвитку. Інтеріоризація та екстеріоризація як механізми розвитку в процесі навчання. Поняття провідної діяльності, соціальної ситуації та новоутворення психічного розвитку. Поняття віку. Поняття про кризи та критичні періоди.

Тема № 3. Вікова періодизація психічного розвитку. Проблема вікової періодизації психічного розвитку людини. Підходи до періодизації психічного розвитку (Виготський Л.С.). Періодизація психічного розвитку (Виготський Л.С., Леонтьєв О.М., Ельконін Д.Б., Лисіна М.І.). Періодизація розвитку особистості (Божович Л.І., Петровський А.В., Фельдштейн Д.І.). Періодизація життєвого шляху (Е.Еріксон).

Тема № 4. Психічні особливості дошкільного дитинства. Пренатальний період розвитку. Криза новонародженості. Фаза новонародженого. Соціальна ситуація та основні новоутворення розвитку новонародженого. Анатомофізіологічна характеристика і функціонування головного мозку дитини в період новонародженості.

Немовлята. Загальна характеристика анатомо-фізіологічного розвитку немовляти. Соціальна ситуація розвитку. Психічний розвиток дитини першого року життя. Специфіка форм спілкування протягом першого року. Особливості сенсорної і моторної сфер немовляти. Специфіка мовлення у немовляти. Основні новоутворення. Криза першого року життя.

Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку. Специфіка

моторної сфери дитини. Особливості предметно–маніпулятивної діяльності. Зародження нових видів діяльності (гра і продуктивні види діяльності: малювання, ліплення, конструювання). Особливості перцепції і мислення. Оволодіння мовою. Передумови формування особистості. Криза 3-х років.

Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Історія розвитку гри як виду діяльності у філогенезі. Особливості гри в дошкільному віці. Особливості спілкування дитини дошкільного віку з дорослими і з однолітками. Особистість дошкільника. Мотиваційна сфера. Специфіка пізнавальної сфери дошкільника (мислення, уява, пам'ять, увага і тому подібне.). Особливості емоційно–вольової сфери дошкільника. Психологічна готовність старшого дошкільника до навчання в школі.

Тема № 5. Психічні особливості шкільного віку. Загальна характеристика психічних особливостей шкільного віку. Зміна об'єктивних умов психічного розвитку дитини з приходом до школи. Криза 7 років. Учбова діяльність. Структура учбової діяльності. Процес формування учбової діяльності. Мотиви учбової діяльності. Специфіка пізнавальних процесів. Особливості емоційно–вольової сфери. Роль особистості вчителя в навчанні і вихованні молодшого школяра.

Загальна характеристика психічних особливостей підліткового віку. Криза підліткового віку. Спілкування як провідний вид діяльності в підлітковому віці. Особливості спілкування з дорослими і однолітками. Особливості розвитку особистості підлітка. “Відчуття дорослості”, “потреба в самоствердженні”. Специфіка самосвідомості. Особливості самооцінки. Особливості емоційно - вольової сфери. Особливості учбової діяльності. Специфіка пізнавальних процесів. Особливості мислення, пам'яті, уваги і сприйняття.

Загальна характеристика юнацького або старшого шкільного віку. Учбовий-професійна діяльність як провідна форма активності в юнацькому віці. Формування особистості в юнацькому віці. Мрія. Світогляд. Розвиток самосвідомості і самооцінки. “Відчуття дорослості” в юнацькому віці. Особливості пізнавальних процесів (мислення, уява, пам'ять, увага і тому подібне.) в юнацькому віці. Особливості емоційно–вольової сфери. Особливості взаємин старшокласників з дорослими і ровесниками. Самонавчання і самовиховання в юнацькому віці.

Тема № 6. Психічні особливості дорослої людини. Дорослість як предмет психологічного дослідження. Фактори і закономірності розвитку дорослого. Психічна зрілість: зміст і структура. Проблеми періодизації психічного розвитку дорослої людини. Молодість та її онтогенетичні характеристики (рання дорослість). Психологічні особливості періоду зрілості. Психологічні особливості періоду пізньої зрілості (геронтогенезу). Кризи дорослості.

Тема № 7. Предмет та проблеми сучасної педагогічної психології. Предмет та структура педагогічної психології. Короткий історичний нарис розвитку педагогічної психології. Основні проблеми сучасної педагогічної психології. Методи сучасної педагогічної психології.

Тема № 8. Особливості навчіння та навчання в різні фази онтогенезу. Особливості навчіння в новонародженому та ранньому віці. Психологічні особливості навчання дітей дошкільного віку. Навчання в молодшому шкільному віці. Учіння та навчання підлітків та старшокласників.

Тема №9. Загальне поняття про психологію виховання. Предмет, мета та завдання психології виховання як одного з розділів педагогічної психології. Соціальні інститути виховання. Теорії виховання. Засоби та методи виховання. Розвиток моральної свідомості. Критерії виховання.

Тема № 10. Виховання в різні фази онтогенезу. Особливості виховання в новонародженому віці та ранньому дитинстві. Особливості виховання в дошкільному та молодшому шкільному віці. специфіка виховання в підлітковому та юнацькому віці. самовиховання та його основні етапи.

Тема № 11. Загальна характеристика педагогічної діяльності. Педагогічна діяльність: форми, характеристики, зміст. Мотивація педагогічної діяльності. Основні функції педагогічної діяльності. Загальна характеристика педагогічних умінь.

Тема № 12. Поняття педагогічного спілкування та його компоненти. Рівні педагогічного спілкування. Механізми міжособистісного сприйняття в педагогічному процесі. Бар'єри педагогічного спілкування.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема №1: Предмет, основні завдання та методи вікової психології	8	2	2	-	-	4	залік
Тема № 2: Особливості психічного розвитку особистості	9	2	2	-	-	5	
Тема № 3: Вікова періодизація психічного розвитку	9	2	2	-	-	5	
Тема № 4. : Психологічна характеристика дошкільного віку	20	6	4			10	
Тема № 5. Психологічна характеристика молодшого шкільного, підліткового та старшого шкільного віку людини	22	6	4			12	
Тема № 6. Психологічна характеристика віків дорослої людини	22	6	4			12	
Всього за семестр № 3:	90	24	18			48	
Семестр № 4							
Тема № 7. Предмет та проблеми сучасної педагогічної психології.	6	2	2			2	екзамен
Тема № 8. Особливості наuczіння та навчання в різні фази онтогенезу.	22	6	6			10	
Тема № 9.Загальне поняття про психологію виховання.	10	4	4			2	
Тема № 10.Виховання в різні фази онтогенезу.	22	6	6			10	
Тема № 11.Загальна	12	2	2			8	

характеристика педагогічної діяльності.							
Тема № 12. Поняття педагогічного спілкування та його компоненти.	18	4	4			10	
Всього за семестр № 4:	90	24	24			42	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема №1: Предмет, основні завдання та методи вікової психології	12	2		-	-	10	залік
Тема № 2: Особливості психічного розвитку особистості	12	-	2	-	-	10	
Тема № 3: Вікова періодизація психічного розвитку	12	-	2	-	-	10	
Тема № 4. : Психологічна характеристика дошкільного віку	17	2				15	
Тема № 5. Психологічна характеристика молодшого шкільного, підліткового та старшого шкільного віку	17	2				15	
Тема № 6. Психологічна характеристика віків дорослої людини	20	-	2			18	
Всього за семестр № 3:	90	6	6			78	
Семестр № 4							
Тема № 7. Предмет та проблеми сучасної педагогічної психології.	12	2				10	
Тема № 8. Особливості	17		2			15	

научіння та навчання в різні фази онтогенезу.							Екзаме н
Тема № 9. Загальне поняття про психологію виховання.	12		2			10	
Тема № 10. Виховання в різні фази онтогенезу.	15					15	
Тема № 11. Загальна характеристика педагогічної діяльності.	12	2				10	
Тема № 12. Поняття педагогічного спілкування та його компоненти.	22		2			20	
Всього за семестр № 4:	90	4	6			80	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література:
Тема № 1. Предмет, основні завдання та методи вікової психології			
	<div>1. Характеристика основних психологічних шкіл вікової психології.</div> <div>2. Біогенетичний та соціогенетичний напрям в віковій психології на початку 20 століття.</div> <div>3. Теорія конвергенції двох чинників В.Штерна.</div> <div>4. Паризька генетична школа А.Валона.</div> <div>5. Швейцарська генетична школа Ж.Піаже.</div> <div>6. Теорія культурно–історичного розвитку психіки Л.С.Виготського.</div>	Основна література: 1, 5, 7,8 Допоміжна: 1,2,4 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8	
Тема № 2. Особливості психічного розвитку особистості			
	<div>1. Біогенетичний та соціогенетичний підходи до розвитку психіки дитини.</div> <div>2. Показники психічного розвитку в інтелектуальній, афективно-вольовій, мотиваційній та комунікативній сфері особистості.</div> <div>3. Поняття про вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку, їх співвідношення.</div>	Основна література: 1, 5, 7,8 Допоміжна: 1,2,4 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8	
Тема №3. Вікова періодизація психічного розвитку			
	<div>1.Поняття «психологічна депривація». Види депривації.</div> <div>2.Періодизація психічного розвитку дитини Ст.Холла.</div> <div>3.Періодизація психічного розвитку дитини в школи А.Валона.</div> <div>4.Періодизація інтелектуального розвитку дитини</div>	Основна література: 1, 5,7,8 Допоміжна: 1,2,4 Інформаційні ресурси в Інтернеті:1-8	

	Ж.Піаже. 5. Проблема періодизації психічного розвитку дорослої людини в сучасній віковій психології.	
	Тема № 4. Психологічна характеристика дошкільного дитинства	
	1.Рефлекси новонародженого. 2.Розвиток відчуттів в дитину дошкільного віку. 3.Проблема розвитку довільної поведінки дитини дошкільного віку. 4. Експериментальне вивчення психічних особливостей немовля. 5.Діагностика психічного розвитку дитини від народження до 3х років Томової-Манової».	Основна література: 1, 5,7,8 Допоміжна: 1,2,3, 4, Інформаційні ресурси в Інтернеті:1-8
	Тема № 5. Характеристика шкільного віку людини.	
	1.Формування самооцінки і рівня домагань у молодшому шкільному віці 2.Особливості морального розвитку молодших школярів. 3.Погляди на специфіку підліткового віку в різних школах зарубіжної і вітчизняної вікової психології 4.Розвиток характеру в підлітковому віці. Акцентуація характеру підлітка.	Основна література: 1, 5, 7,8 Допоміжна: 1,2,4, Інформаційні ресурси в Інтернеті:1-8
	Тема № 6. Психологічна характеристика віків дорослої людини.	
	1.Різні підходи до періодизації дорослої людини в сучасній зарубіжній і вітчизняній віковій психології 2.Особливості змін особистості дорослої людини. 3.Психологічні проблеми смерті.	Основна література: 1, 5,7,8 Допоміжна: 1,2,4 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8
	Тема №8. Особливості навчання та навчання в різні фази онтогенезу.	
	1.Скласти конспект за темою «Шляхи та засоби удосконалення мови та мислення дитини раннього віку». 2.Скласти блок-схему засобів розвитку мовного мислення у дошкільному віці. 3.Скласти таблицю співвідношення наступних видів діяльності: ігри, учіння, спілкування та праці у молодшому шкільному віці. 4.Визначити психологічні основи професійних орієнтацій старшокласників.	Основна література: 2, 3, 6, 9, 10, 11 Допоміжна: 5 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8
	Тема № 10. Виховання в різні фази онтогенезу	

	<p>1. Дайте психологічний аналіз висловів Я. Корчака: «Я хочу, щоб зрозуміли: ніяка книга, ніякої лікар не замінять власної гострої думки і уважного спостереження ... Веліти кому-небудь дати тобі готові думки про виховання - це все одно що доручити чужій жінці народити ту дитину. Є думки, які народжуються в муках, і вони-то найцінніші».</p> <p>2. Визначити психолого-педагогічні рекомендації щодо закріплення характеру дитини дошкільного віку.</p> <p>3. Скласти конспект лекції за темою «Розвиток особистості підлітків та юнаків під впливом засобів масової інформації та культури».</p>	<p>Основна література: 2, 3, 6, 9, 10, 11</p> <p>Допоміжна: 5</p> <p>Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8</p>
	Тема № 11. Загальна характеристика педагогічної діяльності	
	<p>1. Скласти блок-схему з поясненнями за темою „Психолого-педагогічні вимоги, які пред'являють до системи заохочень та покарань дітей”.</p> <p>2. Дати визначення поняття «Психологічна компетентність педагога».</p>	<p>Основна література: 2, 3, 6, 9, 10, 11</p> <p>Допоміжна: 5</p> <p>Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8</p>
	Тема № 12. Педагогічне спілкування.	
	<p>1. Визначити умови успішності педагогічного спілкування.</p> <p>2. Скласти блок-схему за темою «Психологічні труднощі спілкування та їх подолання».</p>	<p>Основна література: 2, 3, 6, 9, 10, 11</p> <p>Допоміжна: 5</p> <p>Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-8</p>

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Історія виникнення і розвитку вікової психології.
2. Проблема періодизація вікового розвитку у працях зарубіжних психологів.
3. Проблема періодизація вікового розвитку у працях вітчизняних психологів.
4. Становлення міжособистісних відносин на різних етапах онтогенезу.
5. Розвиток різних видів діяльності дитини до вступу в школу.
6. Психологічний портрет сучасного школяра.
7. Розвиток особистості на різних етапах шкільного дитинства.
8. Емоційне життя дитини на різних етапах шкільного дитинства.
9. Проблеми психічного розвитку підлітка у сучасних умовах.
10. Віковий розвиток дорослого: фактори і закономірності.
11. Основні теоретичні підходи до розуміння психічного розвитку людини впродовж дорослого життя.
12. Проблема періодизації психічного розвитку дорослої людини.
13. Характеристика, умови запобігання і розв'язання криз дорослості.
14. Виховні впливи в період раннього дитинства.
15. Виховання самостійності і внутрішньої свободи дитини.

16. Дидактичні ігри і заняття з дітьми раннього віку.
17. Шляхи удосконалення дитячих ігор з метою збільшення їх виховного потенціалу.
18. Статеве виховання у підлітковому віці.
19. Взаємозв'язок навчіння і дозрівання.
20. Сучасні концепції навчіння.
21. Психологічні проблеми розвивального навчання.
22. Спільне і відмінне в теоріях навчання у вітчизняних і зарубіжних авторів.
23. Формування позитивного ставлення школярів до навчання.
24. Психологічна структура учбової діяльності.
25. Педагогічні здібності, їх психологічна характеристика.
26. Психологічні основи педагогічної діяльності вчителя.
27. Стили педагогічного спілкування та їх ефективність.

5.1.2. Теми курсових робіт

(не передбачено навчальним планом)

5.1.3. Теми наукових робіт

(не передбачено навчальним планом)

6. Методи навчання

Навчання з дисципліни проходить у формі: лекцій, семінарських занять, а також самостійної та індивідуальної роботи (лекції, інтерактивний метод, частково-пошуковий метод, метод наукового порівняння, інтерактивний метод роботи в малих групах, дослідницький метод, метод наукового моделювання, метод проблемного викладання).

Семінарські заняття з виконанням практичних завдань, захист рефератів, індивідуальні презентації, вирішення ситуативних завдань та участь у колективних дискусіях, тестування та інше.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення наукової літератури; аналіз та конспектування; робота з учбовою літературою, словниками, періодичними виданнями з психології.

Індивідуальна робота передбачає конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій; підготовка до семінарських занять; підготовка тематичних повідомлень та рефератів; вирішення творчих завдань та інше.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль Залік

1. Стислий історичний нарис виникнення вікової психології.

2. Структура сучасної вікової психології.
3. Система методів науково-психологічного дослідження, по Б.Г.Ананьєву.
4. Методи вікової психології.
5. Експеримент та його види. Структура формуючого експерименту.
6. Спостереження у вікової психології.
7. Бесіда та анкета як методи дослідження в віковій психології.
8. Метод вивчання продуктів діяльності у віковій психології.
9. Психодіагностичні методи та тести у віковій психології.
- 10.Поняття «ведучий вид діяльності».
- 11.Поняття «соціальна ситуація розвитку».
- 12.Поняття «вік» за Л.С. Виготським.
- 13.Поняття «зона актуального розвитку» і «зона найближчого розвитку».
- 14.Чинники психічного розвитку.
- 15.Основні кризи онтогенезу.
- 16.Сенситивність періодів розвитку
- 17.Рушійні сили психічного розвитку.
- 18.Підходи до періодизації психічного розвитку (Виготський Л.С.).
- 19.Періодизація психічного розвитку Лисіна М.І.
- 20.Періодизація розвитку особистості (Божович Л.І., Петровський А.В., Фельдштейн Д.І.).
21. Періодизація життєвого шляху (Е.Еріксон).
- 22.Періодизація психічного розвитку по Д.Б.Ельконіну.
- 23.Загальна характеристика пренатального періоду розвитку.
- 24.Загальна психологічна характеристика періоду немовляти.
- 25.Криза новонародженості. Комплекс пожвавлення.
- 26.Основні новоутворення віку немовляти.
- 27.Криза 1 року.
- 28.Загальна характеристика раннього віку.
- 29.Основні новоутворення раннього віку.
- 30.Предметно-маніпулятивна діяльність як ведучий вид діяльності в ранньому віці.
- 31.Особливості мовного розвитку дитини в дошкільному віці.
- 32.Криза 3-х років.
- 33.Загальна характеристика дошкільного віку.
- 34.Гра як провідний вид діяльності в дошкільному віці.
- 35.Основні новоутворення в дошкільному віці.
- 36.Розвиток особистості дошкільника.
- 37.Психологічна готовність старшого дошкільника до навчання в школі.
- 38.Загальна характеристика молодшого шкільного віку
- 39.Криза 7 років.
- 40.Розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра.
- 41.Основні новоутворення молодшого шкільного віку
- 42.Загальна характеристика підліткового віку.
- 43.Основні новоутворення підліткового віку.

44. Криза підліткового та юнацького віку.
45. Загальна характеристика ранньої юності.
46. Основні новоутворення ранньої юності.
47. Класифікація віків дорослої людини.
48. Загальна характеристика віків дорослої людини.
49. Кризи дорослості.
50. Особливості розвитку (вікових змін) інтелектуальної сфери дорослої людини.
51. Особливості змін особистості дорослої людини.
52. Молодість та її онтогенетичні характеристики (рання дорослість).
53. Психологічні особливості періоду зрілості.
54. Психологічні особливості періоду пізньої зрілості (геронтогенезу).

Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль Екзамен

1. Стислий історичний нарис виникнення вікової психології.
2. Структура сучасної вікової психології.
3. Система методів науково-психологічного дослідження, по Б.Г.Ананьєву.
4. Методи вікової психології.
5. Експеримент та його види. Структура формуючого експерименту.
6. Спостереження у вікової психології.
7. Бесіда та анкета як методи дослідження в віковій психології. Метод вивчення продуктів діяльності у віковій психології.
8. Психодіагностичні методи та тести у віковій психології.
9. Поняття «ведучий вид діяльності».
10. Поняття «соціальна ситуація розвитку».
11. Поняття «вік» за Л.С. Виготським.
12. Поняття «зона актуального розвитку» і «зона найближчого розвитку».
13. Чинники психічного розвитку.
14. Основні кризи онтогенезу.
15. Сенситивність періодів розвитку
16. Рушійні сили психічного розвитку.
17. Підходи до періодизації психічного розвитку (Виготський Л.С.).
18. Періодизація психічного розвитку Лисіна М.І..
19. Періодизація розвитку особистості (Божович Л.І., Петровський А.В., Фельдштейн Д.І.).
20. Періодизація життєвого шляху (Е.Еріксон).
21. Періодизація психічного розвитку по Д.Б.Ельконіну.
22. Загальна характеристика пренатального періоду розвитку.
23. Загальна психологічна характеристика немовляти.
24. Криза новонародженості. Комплекс пожвавлення.
25. Розвиток пізнавальної сфери в віці немовляти.

26. Особливості спілкування немовляти та дорослого.
27. Основні новоутворення віку немовляти.
28. Криза 1 року.
29. Загальна характеристика раннього віку.
30. Особливості розвитку моторики в ранньому віці.
31. Предметно-маніпулятивна діяльність як ведучий вид діяльності в ранньому віці.
32. Особливості мовного розвитку дитини в дошкільному віці.
33. Криза 3-х років.
34. Загальна характеристика дошкільного віку.
35. Гра як ведучий вид діяльності в дошкільному віці.
36. Види продуктивної діяльності в дошкільному віці.
37. Розвиток форм спілкування з однолітками в дошкільному віці.
38. Розвиток особистості дошкільника.
39. Розвиток пізнавальної сфери дошкільника.
40. Психологічна готовність старшого дошкільника до навчання в школі.
41. Загальна характеристика молодшого шкільного віку.
42. Криза 7 років.
43. Учбова діяльність як ведучий вид діяльності в молодшому шкільному віці.
44. Розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра.
45. Особливості емоційно-вольової сфери молодшого школяра.
46. Вплив особистості вчителя на розвиток молодшого школяра.
47. Загальна характеристика підліткового віку.
48. Криза підліткового віку.
49. Основні новоутворення в структурі особистості підлітка.
50. Спілкування як ведучий вид діяльності в підлітковому віці.
51. Особливості учбової діяльності в підлітковому віці.
52. Зміни в пізнавальній сфері підлітка.
53. Загальна характеристика ранньої юності.
54. Загальна характеристика новоутворень юнацького віку.
55. Учбово-фахова діяльність як ведучий вид діяльності в юнацькому віці.
56. Формування особистості в юнацькому віці. Розвиток самосвідомості, самооцінки і почуття дорослості.
57. Особливості пізнавальної сфери юнацького віку. Формування світогляду. Мрія в юнацькому віці.
58. Особливості взаємовідносин з однолітками та з дорослими в юнацькому віці.
59. Класифікація віків дорослої людини. Проблеми періодизації психічного розвитку дорослої людини.
60. Загальна характеристика віків дорослої людини.
61. Кризи дорослості.
62. Особливості розвитку (вікових змін) інтелектуальної сфери дорослої людини.
63. Особливості змін особистості дорослої людини.

- 64.Анатомо-фізіологічні особливості дорослості.
- 65.Психосоціальний та пізнавальний розвиток дорослості.
- 66.Предмет та проблеми сучасної педагогічної психології.
- 67.Предмет та структура педагогічної психології.
- 68.Короткий історичний нарис розвитку педагогічної психології.
- 69.Основні проблеми сучасної педагогічної психології.
- 70.Методи сучасної педагогічної психології.
- 71.Педагогічна діяльність: форми, характеристики, зміст.
- 72.Мотивація педагогічної діяльності.
- 73.Основні функції педагогічної діяльності.
- 74.Співвідношення загальних та спеціальних (педагогічних) здібностей.
Структура педагогічних здібностей.
- 75.Види стилів педагогічної діяльності.
- 76.Педагогічне спілкування та цілі педагогічного спілкування.
- 77.Виховання в підлітковому та юнацькому віці.
- 78.Виховання в молодшому шкільному віці.
- 79.Особливості самовиховання в підлітковому та юнацькому віці.
- 80.Особливості навчіння дітей дитячого і раннього віку.
- 81.Особливості виховання в період раннього дитинства
- 82.Засоби та методи виховання.
- 83.Теорії виховання.
- 84.Особливості виховання в дошкільному віці.
- 85.Особливості виховання в пренатальний і дитячий період.
- 86.Розвиток моральної свідомості.
- 87.Психологічні основи навчання дошкільників.
- 88.Навчання в молодшому шкільному віці.
- 89.Учіння та навчання підлітків та старшокласників.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль. Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:

- поточний контроль – 50 балів;
- підсумковий контроль – 50 балів.

Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача, а також проміжного тестування та практичних завдань.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру (поточний контроль) та балів, набраних на підсумковому контролі (заліку та екзамену).

Дисципліна вивчається протягом двох семестрів з семестровим контролем у формі заліку та екзамену, тому результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

Здобувач вищої освіти має право на визнання результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті, які поширюється на дисципліни обов'язкової та вибіркової компонент, що за тематикою та змістом відповідають як навчальній дисципліні загалом, так і її окремим розділам, темам, індивідуальним завданням (курсова робота, контрольна робота тощо), які передбачені робочою програмою (силабусом) конкретної навчальної дисципліни. (Посилання на Положення про порядок визнання в Харківському національному університеті внутрішніх справ результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті http://univd.edu.ua/files/generaldocs/non_formal_education.pdf).

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи;
- оцінка роботи в малих групах.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни, рівень самостійної підготовки до занять.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські) самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів, виконання практичних завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття

або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

*Підсумкові бали
навчальної
дисципліни*

*Загальна кількість балів
(перед підсумковим
контролем)*

*Кількість балів за
підсумковим контролем*

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамену) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Умови визначення навчального рейтингу здобувача, а також вимоги і критерії оцінювання деталізовані нижче.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ ЗА 3 СЕМЕСТР			
Вид роботи	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота на лекційному занятті	12	1	12
Робота на семінарському занятті	9	3	27
Практичні завдання	5	2	10
Проміжне тестування	1	1	1
Екзаменаційне тестування	1	50	50
Всього			100
УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ ЗА 4 СЕМЕСТР			
Вид роботи	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота на лекційному занятті	12	1	12
Робота на семінарському занятті	12	3	36
Практичні завдання	1	2	2
Екзаменаційне тестування	1	50	50
Всього			100

ВИМОГИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ		
Вид роботи	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Робота на лекційному занятті	1	Всі лекції з даного курсу мають інтерактивний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені в обговорення питань лекції, проявляють ініціативність
	0,5	Даний бал отримують здобувачі, які не беруть участі у обговоренні, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи

	0	Здобувач не приймає участі в лекційному занятті, порушує дисципліну, не слухає викладача, постійно відволікається або відсутній на занятті. Кожне пропущене заняття повинне бути відпрацьоване.
Робота на семінарському занятті	3	Здобувач бере участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача), виступає із змістовною доповіддю на питання за планом, проявляє ґрунтовну підготовку, висловлює власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріплює її аргументацією, правильно відповідає на уточнюючі питання
	2	Здобувач бере участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача), за умови, що відповідь буде правильною і змістовною
	0,5	Здобувач присутній на семінарському занятті, уважно слухає інших і іноді доповнює відповіді на питання заняття
	0	Здобувач не приймає участі в занятті, порушує дисципліну, не слухає інших, постійно відволікається. Кожне пропущене заняття повинно бути відпрацьовано
Практичні завдання	2	Максимальну кількість балів здобувач отримує, якщо вільно оперує інформацією та аналізом окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує навички і вміння їх практичного застосування, через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань.
	1	Здобувач отримує середню кількість балів, якщо оперує інформацією та аналізом окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, тобто проявляє активність у дискусіях, бере участь у виконанні ситуативних завдань та розв'язанні проблемних ситуацій у груповій формі роботи.
	0,5	Здобувач отримує мінімальну кількість балів, якщо не проявляє високої активності під час заняття, втім демонструє уважність і не відволікався від ходу заняття на сторонні справи.
	0	Здобувач не отримує бали, якщо не проявляє активності на занятті, не бере участь у передбачуваних змістом цього заняття видах робіт або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.

Проміжне тестування	1	<i>Проміжне тестування включає в себе питання, раніше обговоренні на семінарських заняттях і складається з 10 тестових питань з варіантами відповідей. Отримує здобувач який правильно відповів на 10-9 питань тесту.</i>
	0,5	Отримує здобувач який правильно відповів на 8-7 питань тесту.
	0,25	Отримує здобувач який правильно відповів на 6-5 питань тесту.
	0	Отримує здобувач у якого менше 5 правильних відповідей тесту.
Підсумковий контроль	1-50	Підсумковий контроль (екзамен) проводиться у вигляді усних відповідей на білети, що включають три питання. Також підсумковий контроль може бути у вигляді тестів (50 питань) кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.
	50-41	Відповіді на усі питання білету відтворюються в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Здобувач показує при цьому глибоке оволодіння матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.
	40-31	При відповіді на питання екзаменаційного білету відтворюється значна частина питань. Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень, певною мірою може аналізувати, порівнювати та робити висновки. Питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене уміння аналізувати факти й події. Але у відповідях допущені несуттєві помилки, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене власне ставлення до фактів.
	30-21	В відповіді відтворюються основні моменти питань без достатнього розуміння; здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але відповідь неповна, припускаються помилки, припущені неточності.
	20-1	Оцінюється відповідь, що містить рівень елементарного відтворення окремих фактів,

		елементів, об'єктів, фрагментів питань. Здобувач виявив неспроможність в повному обсязі висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях припущені суттєві помилки.
--	--	--

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
80-84			
75 – 79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
65-69			
60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, потрібні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання),
21-40			

			робота, що потребує доробки
1–20		F	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не освоєний, потрібні практичні навички роботи несформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в інтернеті

Основна:

1. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. Посібник Київ : Центр учб.літ., 2018. 111 с. (<http://194.44.152.155/elib/local/r1.pdf>) (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=efdf612e9f0af4fed8874aad426ba27b>)
2. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. Посібник Київ :Либідь, 2005. 399 с. (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=b2aada1ce23e302407ae027269690a26>) (<https://nadoest.com/vlasova-oi-pedagogichna-psihologiya-navch-posibnik-k-libide>)
3. Євтух М.Б., Лузік Е.В., Ладогубець Н.В., Ільїна Т.В. Педагогічна психологія : підручник Педагогічна психологія : підручник Київ : Кондор, 2015. 420 с. (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=efdf612e9f0af4fed8874aad426ba27b>) (http://lib.khnu.km.ua/fond/NOV/new09_2016/452863.pdf)
4. Заброцький М.М. Вікова психологія: навч. посібник. Міжрегіональна академія управління персоналом. К.,1998. 92 с. (http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/886/3abroc'kij.pdf)
5. Кацавець Р.С. Вікова психологія: навч.посібник К.: Алерта, 2019. 112с. (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=be5203f4b34bd335a58fdc62ad20d02d>) (https://dakor.kiev.ua/wp-content/uploads/kacavec_vikova_psihologiya_zmist.pdf)
6. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. Посібник Київ : Центр учб. літ., 2016. 125 с. (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=be5203f4b34bd335a58fdc62ad20d02d>)
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. Посібник К. : Академвидав, 2009. 360 с. (<https://academia-pc.com.ua/product/26>) (<https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=e4fe3dcbbbc0e8bf2de1f72463c2e4fa>)
8. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія : навч. посібник. – Київ: Центр учб. літ., 2018. 375с. (<https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2021/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0->

[%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-3.pdf\)](#)

9. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник. К.: Каравела, 2008. 400 с.

([http://194.44.152.155/elib/local/sk743646.pdf\)](http://194.44.152.155/elib/local/sk743646.pdf)

10. Степанов О.М. Педагогічна психологія : навч. Посібник К. : Академвидав, 2011. 414 с.

([https://academia-pc.com.ua/product/271\)](https://academia-pc.com.ua/product/271)

([https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=efdf612e9f0af4fed8874aad426ba27b\)](https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=efdf612e9f0af4fed8874aad426ba27b)

11. Токарева Н.М., Шамне А.В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник Київ, 2017. 548 с.

([http://elibrary.kdpu.edu.ua/jsui/handle/0564/1758\)](http://elibrary.kdpu.edu.ua/jsui/handle/0564/1758)

Допоміжна:

12. Александров Ю.В. Психологія розвитку: навч. посіб. Х.: ФОП Панов А.М., 2015. 336 с.

([https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=31b416eb0862e331c11ed0ce941e613d\)](https://lib.univd.edu.ua/elcat/alog?tab=31b416eb0862e331c11ed0ce941e613d)

13. Гуцало Е.У Психологія вікового розвитку особистості. Курс лекцій Кіровоград: ТОВ „Імекс ЛДТ”, 2010. 216 с.

([https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%BB%D0%BE_%D0%95.%D0%A3.\)](https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%BB%D0%BE_%D0%95.%D0%A3.)))

14. Дошкільна педагогічна психологія: посібник для студ. пед. ін-тів спец. №2110 "Педагогіка і психологія (дошкільна)" / За ред. Д.Ф. Ніколенка. К. : Вища школа, 1987. 183 с.

15. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістовні модулі, інформаційне забезпечення) : Навчально-методичний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 330с.

([https://nenc.gov.ua/education/wp-content/uploads/2017/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%96-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf\)](https://nenc.gov.ua/education/wp-content/uploads/2017/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%96-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf))м

16. Потапчук Л. В. Педагогічна психологія: Метод. рек. для студ. спец. "Психологія". Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Психол. ф-т. Каф. пед. та вік. психології. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 88 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

17. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>

18. Пошукова система Springer <https://link.springer.com/>

19. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>
20. Пошукова система WorldWideScience.org <https://worldwidescience.org/>
21. Пошукова система DOAJ <https://www.doaj.org/>
22. Пошукова система DOAB <https://www.doabooks.org/>
23. Пошукова система SpringerOpen <https://www.springeropen.com/>
24. Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>